

KÜÇÜK OTEL İŞLETMELERİ VE ÇEVRE YÖNETİMİ

Small Hotel Enterprises and Environmental Management

Murat EMEKSİZ*

BAÜ
SBED
18(1)

141

ÖZ

Araştırmanın Temelleri: Konaklama işletmeleri doğal çevreye çeşitli yollarla zarar vermektedir. Büyük işletmeler çevre yönetimi yeteneklerini geliştirecek kaynak ve imkânlarla sahipken küçük işletmeler bundan yoksundur. Türkiye konaklama sektörünün %95'i küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden (KOBKİ) oluşmaktadır. Dolayısıyla çevre yönetimi ile ilgili çalışmaların KOBKİ'lere yönelik yapılması gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı daha önce yapılmış araştırma bulgularından yola çıkarak KOBKİ'lerde çevre yönetiminin boyutlarını ortaya çıkarmak ve tartışmaktır.

Veri Kaynakları: Veri kaynakları otel işletmeleri ve çevre yönetimi konusunda önceden yapılmış araştırmalardır. Yöntem olarak ikincil verilerin kullanılması araştırmanın bir sınırlılığı olmakla birlikte araştırmanın önemini azaltmamaktadır.

Ana Tartışma ve Sonuçlar: Araştırmada azaltma, yeniden kullanma ve geri dönüşüm konularında KOBKİ'lerin neler yapabileceğine yönelik açılımlar tartışılmıştır. KOBKİ'lerin çevre yönetimine yönelik algı ve tutumlarında farkındalık yaratılması ve çabuk bir şekilde köklü değişimlerin yapılması gerekmektedir. Kamu yönetimi, özel sektör, yerel yönetimler, toplum ve eğitim kurumlarını da içeren bu anlayış değişikliği çevre konusunda ortak aklın yaratılmasını hedeflemelidir.

Anahtar Kelimeler: Turizm KOBİ'leri, KOBKİ, Çevre Yönetimi, Sürdürülebilir Turizmin Geliştirilmesi

ABSTRACT

Basics of the study: Accommodation establishments pollute the environment in several ways. While larger hotel establishments have resources and skills to improve their environmental management ability, small hotels are deprived of such tools. Small and medium sized hotel enterprises (SMHEs) constitute 95 percent of Turkish accommodation sector. For this reason environmental management efforts should concentrate on SMHEs.

Aim of the study: The aim of the study is to reveal and discuss the dimensions of environmental management in SMHEs by the use of previous research findings.

Data resources: The resource data is composed of the previous research conducted on hotel business and environmental management. Although the use of secondary data seems to be the limitation of this research, this method doesn't diminish the importance of the study.

Discussions and Conclusions: In the study, new perspectives were discussed about the capabilities of SMHEs in terms of waste reduction, re-use and recycling. Increased awareness and fundamental changes in perceptions and attitudes toward environmental management of SMHEs is urgently needed. This change should be created by the contribution and collaboration of public and private sectors, local authorities, the society and the educational institutions.

Key Words: Tourism SMEs, SMHEs, Environmental Management, Sustainable Tourism Development.

1. GİRİŞ

İçinde yaşadığımız son iki yıl, küresel ısınma tartışmalarının doruk noktasına ulaştığı yıllar durumuna gelmiştir. Fen bilimciler, sera gazlarının salınışı bu hızla devam ederse, küresel sıcaklığın önümüzdeki yıllarda iklim, doğa, insan ve turizm üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler konusunda çeşitli senaryolar üretmektedirler (Perry, 2000; Hamilton, Maddison ve Tol, 2005; Saysel, 2007). Dünyanın en büyük endüstrilerinden biri olan turizm endüstrisi, hizmet üretmesine rağmen doğal çevreye zarar vermektedir. Bu durumda, ortaya büyük bir ikilem çıkmaktadır: Doğal güzellikler olmaksızın turizm endüstrisinin var olması imkansızdır.

Doğal çevrenin korunmasına yönelik yasalar, yönetmelikler ve uluslararası antlaşmalar daha çok sanayi malları üreten endüstriler üzerinde yoğunlaşırken, turizm endüstrisi ile ilgili yasalar henüz gelişme aşamasındadır. Uluslararası sivil girişimler, bu açığı kapatmaya yönelik programlar ve yönetmelikler geliştirmekle birlikte, bunların uygulamada yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Turizm endüstrisinin ana arz unsurlarından biri olan konaklama sektörü için de, aynı durum söz konusudur (Gil, Jimenez ve Lorente, 2001).

Sadece doğal çevrenin korunması yeterli midir? Bunun yanıtı, sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi (STG) kavramının içinde yatmaktadır. Çünkü, STG ekonomik, toplumsal ve doğal çevre olmak üzere üç boyuttan meydana gelmektedir (Swarbrooke, 1999; WTTC, IFTO, IH&RA, ICCL ve UNEP, 2002). Bu üç boyut birbirinden ayrı düşünülemez. İşletmelerin doğal çevreye karşı duyarlılıklarının gelişmesi, beraberinde müşteri tatminini ve gelir artışını getirmektedir. İşletmelerin kâr elde etmesi ise, çalışanlarının bireysel yaşamlarına ve ülkeye olumlu ekonomik katkı sağlamaktadır. Burada basitçe ifade edilen bu durum, STG bağlamında aslında karmaşık ve her ülke için farklı bir görünüm arz eden bir yapının çözümlenmesini de gerektirmektedir.

Günümüz Türkiye turizmi, dünya turizminde belli bir yer edinmiş, yatak kapasitesi bir milyonu aşmış (Sönmez, 2007), beş yüz bin kişinin çalıştığı (ÇSGB, 2006), yapısal ve güncel sorunlarıyla baş etmeye çalışan oldukça önemli bir endüstridir. Türkiye turizminde STG bağlamında çevre yönetimi (ÇY) konusunun derinlemesine bir çözümlenmeye tâbi tutulması, bir çok açıdan yarar sağlayacaktır. Ayrıca, konunun seyahat/ulaştırma, konaklama ve yiyecek-içecek gibi alt sektörlerle bölünerek incelenmesi, her biri kendi içinde bir bütün ve aralarında etkileşim oluşturan bu sektörler açısından da yararlı olacaktır.

Konaklama işletmelerinde ÇY konusu tüm dünya için olduğu kadar, Türkiye için de gelişmekte olan fakat yeterince ele alınmayan bir konudur (Erdoğan ve Barış, 2007). Bu makalede, Türkiye konaklama sektöründe ÇY konusu, küçük ve orta büyüklükteki konaklama işletmeleri (KOBKİ) açısından ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Makale alanyazın taramasına ve ikincil verilere dayanmakla birlikte, bu sınırlılık konunun önemini azaltmamaktadır. Çünkü, alanyazında çeşitli araştırma sorularıyla ele alınan konu, Türkiye konaklama sektörüne ışık tutacak niteliktedir. Ayrıca, ÇY konusunda Türkiye'ye yönelik kuramsal açılım yaratılması kamu, uygulamacılar, araştırmacılar ve öğrenciler açısından büyük bir önem taşımaktadır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ

Sürdürülebilir gelişme, endüstrileşmenin doğal çevreye ve dünyamıza verdiği tahribatı engellemek için ortaya çıkarılmış bir kavramdır (BM, 1992). Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu (WCED, 1987 içinde Butler, 1991: s.285) sürdürülebilir gelişmeyi; “şu anki kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını tehlikeye atmamaları” şeklinde tanımlamaktadır. Sürdürülebilir gelişme kuşaklar arası adaletin sağlanabilmesi için

bir zorunluluk haline gelmiştir. Kavram yıllar içinde bir çok kez tartışılmış ve turizm alanına uyarlanmıştır. Turizm alanında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik gelişme konusunda bir çok yazarın kuramsal açılım yaratmaya yönelik değerli çalışmaları bulunmaktadır (Bkz: Butler, 1991; Hunter, 1995; Hughes, 1995; Fyall ve Garrod, 1997; Clarke, 1997; Swarbrooke, 1999; Sharpley, 2000; Weaver, 2000; Liu, 2003; Mowforth ve Munt, 2003; Knowles, Diamantis ve El-Mourhabi, 2004). Dünya Turizm Örgütü STG konusunda şu tanımı yapmaktadır (WTO, 1998):

‘Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi, mevcut turistlerin ve bölge halkının ihtiyaçlarının gelecek için koruma ve iyileştirme fırsatları yaratılarak karşılanmasıdır. Bunu başarmak için; ekonomik, toplumsal ve estetik ihtiyaçları karşılayan bütün kaynakların yönetimi kültürel bütünlük, doğal çevre, biyolojik çeşitlilik ve yaşam destek sistemleri göz önüne alınarak yapılmalıdır.’

Tanımdan yola çıkarak turizmde sadece doğal çevrenin korunmasının yeterli olmayacağı açıktır. Brohman’ın (1996:48) üçüncü dünya ülkeleri turizmi için ortaya koyduğu sorunlar, günümüz Türkiye turizmi içinde geçerli duruma gelmiştir: ‘...yabancı hakimiyeti ve bağımlılık, toplumsal, ekonomik ve mekansal kutuplaşma, doğal çevrenin yıkımı, kültürel alanda ve toplumsal kimlikte bozulma...’. Türkiye’deki konaklama işletmeleri yatırımlarının büyük oranda yerli girişimcilerin sahipliğinde olması (Koçer, 1996; Emeksiz, Yolal ve Çetinel, 2007) yabancı hakimiyeti ve bağımlılığı sorununun olmadığı kanısını uyandırmaktadır. Fakat, dağıtım kanalındaki yabancı tur operatörlerinin hakimiyeti, Türkiye’yi yabancı turizm pazarlarına bağımlı kılmaktadır (Yarcan, 1998). Konaklama işletmelerinin %80’i Türkiye’nin Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum ekonomik ve mekansal kutuplaşmanın bir göstergesidir. Günümüzde Kuşadası, Bodrum, Marmaris, Antalya ve Alanya aşırı betonlaşma tehdidi altındadır. Bu turistik merkezlerin fiziki görünümleri turistik merkezden çok, modern bir kenti anımsatmaktadır. Konaklama işletmelerinin betonlaşma içindeki payı düşük olmakla birlikte, bu bölgelerde artan ikinci konutlar ve turizme destek sağlayan yan sektörlerin betonlaşma içindeki payı büyüktür. Ayrıca, Ege ve Akdeniz sahillerinde büyüklü küçüklü bir çok konaklama işletmesinin ve turistik çekim bölgesinin kanalizasyon ve arıtma sistemi ile ilgili sorunları bulunmaktadır (Tosun ve Fyall, 2005). Türkiye’de sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi konusunda bir çok değerli çalışması bulunan Tosun (2001: s.291) konuyu STG bağlamında çok güzel özetlemektedir:

‘...sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi yararlı olacaktır. Uygulanabildiğinde kitle turizminin olumsuz etkileri azaltılabilecek, turizmin biçimsel seçenekleri artırılabilir. Fakat, Türkiye gibi gelişen ülkelerde sürdürülebilir turizmi geliştirmenin önünde birkaç engel bulunmaktadır. Bunlar; ulusal ekonominin önceliklerinin olması, etkin bir turizm planlaması ve gelişimine duyulan ihtiyaç, kamu yönetiminin mevcut yapısı, çevre sorunları ve aşırı ticarileşmenin ortaya çıkması ve uluslararası turizm sistemidir. Bunlar aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir turizmi geliştirmelerinin önündeki engellerdir...’.

STG ile turizm işletmelerinin reformu amaçlanmakta ve kitle turizminin geliştirilmesi konusunun bütünlüklü, sistematik, birleştirilmiş, toplum odaklı, yenilenebilir ve uygulanabilir olması gerektiği vurgulanmaktadır (Knowles vd., 2004). Bu noktada Mowfort ve Munt (2003: s.210), turizm ve sürdürülebilirlik konusunu radikal bir biçimde sorgulamaktadırlar:

‘Sürdürülebilirlik konusunda kullanılan yöntemler, işletme ve faaliyet büyüklüğü ile kısmen bağlantılıdır. Büyük ve küçük işletmeler sürdürülebilirliği sağlamak için çevreci uygulamalar yapmakta, ancak kitle turizmi ve yeni turizm çeşitlerini birlikte satmaya devam etmektedirler. Bu ise sonucu değiştirecek bir farklılık yaratmamaktadır. Turizm faaliyetlerini güdüleyen unsur sadece kârın

artırılması oldukça sürdürülebilirliğin yeniden tanımlanması hep olduğu gibi işletmecilik odaklı olacaktır’.

STG önündeki engellerin kaldırılabilmesinin çok zaman alacağı ve yapılması gereken çok iş olduğu açıktır. Fakat, sorunun küçük parçalar halinde ele alınması kalıcı çözümlerin geliştirilebilmesi açısından önemlidir. Konuya konaklama sektörü açısından bakıldığında, ekonomik ve toplumsal boyutları göz ardı edilerek, sadece doğal çevrenin korunmasına yönelik çabalar STG bağlamında yetersiz kalacaktır. Fakat çevre boyutu verdiği zarar ve acil olması nedeniyle öncelik verilmesi gereken bir sorundur.

3. KONAKLAMA SEKTÖRÜ VE DOĞAL ÇEVRE

Konaklama işletmeleri çeşitli biçimlerde doğal çevreyle etkileşim içindedir. Bu etkileşim sonucunda doğal çevreye zarar vermektedirler (Kirk, 1995). İngiltere ve Kanada’da 1990’lı yıllarda yapılan araştırmalarda yazılı bir çevre politikası olan konaklama işletmesi sayısı oldukça düşük çıkmıştır. Konaklama işletmesinin büyüklüğü, sınıfı ve sahiplik yapısı bu sonucu değiştirmemektedir (Kirk, 1998). Tablo 1’e bakıldığında, konunun araştırmacılar açısından da yoğun bir çalışma alanı olduğu ve konu ile ilgili araştırma sayısının 2000’li yıllarda büyük bir sıçrama yaptığı görülmektedir. Daha çok nicel ve örnek olay türündeki araştırmalar sadece sosyal bilimciler tarafından değil, fen bilimciler tarafından da yapılmaktadır. Konu kapsamı nedeniyle disiplinler arası bir bağlantı oluşturmaktadır.

Tablo 1. Konaklama İşletmelerinde Çevre Yönetimi Üzerine Yapılan Araştırmalar

Yazar (Yıl)	Alan	Başlık	Sürelili Yayın Adı	A.Türü
Kirk, D. (1995)	S.B.*	Konaklama İşletmelerinde Çevre Yönetimi	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
Brown, M. (1996)	S.B.	Konaklama Sektöründe Çevre Politikası: Strateji veya Kurnazlık	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
Kirk, D. (1998)	S.B.	Edinburg'daki Bir Grup Otel Yöneticisinin Çevre Yönetimi Tutumları	International Journal of Hospitality Management	Nicel
Knowles, T., Macmillan, S., Palmer, J., Grabowski, P. ve Hashimoto, A. (1999)	S.B. ve F.B.	Turizmde Çevreci Girişimlerin Gelişimi: Londra Otellerinden Yansımalar	International Journal of Tourism Research	Örnek Olay
Enz, C.A. ve Siguaw, J. A. (1999)	S.B.	Konaklama İşletmelerinin Örnek Çevre Uygulamaları	Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly	Örnek Olay
Chan, W.W. ve Lam, J. (2001a)	S.B. ve F.B.**	Hong Kong Otellerinin Oda ve Restoranlarından Çıkan Katı Atıkların Belediye İçin Hesaplanması	International Journal of Hospitality & Tourism Research	Nicel
Chan, W.W. ve Lam, J.C. (2001b)	S.B. ve F.B.	Hong Kong'daki Otellerden Boşaltılan Lağımın Çevre Maliyeti	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
Gil, M.J.A., Jimenez, J.B. ve Lorente, J.J.C. (2001)	S.B.	Örgüt ve Performans Bağlamında İspanya'daki Otellerin Çevre Yönetimi Üzerine Bir Çözümleme	Omega, The International Journal of Management Science	Nicel
Revilla, G., Dodd, T.H. ve Hoover, L. (2001)	S.B.	Meksika'daki Konaklama İşletmelerinin Doğal Çevreye Yönelik Taktikleri	International Journal of Hospitality & Tourism Administration	Örnek Olay
Meade, B. Ve Monaco, A. (2001)	S.B.	Konaklama Sektöründe Çevre Yönetimine Giriş: Jamaika Örnek Olayı	International Journal of Hospitality & Tourism Administration	Örnek Olay
Deng, S. Ve Burnett, J. (2002a)	F.B.	Hong Kong'daki Otellerde Enerji Tüketimi	International Journal of Hospitality Management	Nicel
Deng, S. Ve Burnett, J. (2002b)	F.B.	Hong Kong'daki Otellerde Su Tüketimi	International Journal of Hospitality Management	Nicel
Lorente, J.C., Jimenez, J.B. Ve Gil, M.J.A. (2003)	S.B.	Hak Sahiplerinin Çevresel Etkisi: İspanyol Konaklama Sektörü İçin Nicel Bir Çözümleme	Scandinavian Journal of Management	Nicel
Tsai, T., Chuen, L.C.C., Yi, K.C.H., Schultz, M., Heike, F., ve Yuk-Lam, K.Y. (2003)	S.B. ve Uygulamalar	Shangri-La Konaklama i Çevre Yönetim Sistemi: Uzun İnce Bir Yol	Asian Case Research Journal	Örnek Olay
Chan, W.W. ve Lam, J.C. (2003)	S.B. ve F.B.	Enerji Tasarımıyla Sürdürülebilir Turizmin Desteklenmesi: Otellerin Yüzme Havuzu Isıtma Pompaları	Journal of Sustainable Tourism	Örnek Olay
Chan, W.W. ve Mak, B.L. (2004)	S.B.	Hong Kong'daki Otellerin Dizel Yakıt Tüketiminin Çevreye Etkisi Üzerine Bir Tahmin	Journal of Sustainable Tourism	Nicel
Tzschenke, N., Kirk, D. Ve Lynch, P.A. (2004)	S.B.	Konaklama İşletmelerinde Çevreci Uygulamalara Yönelişin Nedenleri	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
Lopez, E. P., Rodriguez, F. J. G. Ve Tano, D.G. (2004)	S.B.	Çevresel Kaynakların Önemi ve İşletmenin Rekabet Yeteneği: Kanarya Adalarındaki Konaklama Sektörünün Durumu	Anatolia: A International Journal of Tourism and Hospitality Research	Nicel
Hallenga-Brink, S.C. ve Brezet, J.C. (2005)	F.B.	Turizmdeki Mikro İşletmeler İçin Sürdürülebilir Yaratıcı Tasarım	Journal of Cleaner Production	Örnek Olay
Bohdanowicz, P. (2005)	F.B.	Avrupa Konaklama İşletmecilerinin Çevre Tutumları	Cornell Hkonaklama and Restaurant Administration Quarterly	Nicel
Mensah, I. (2006)	S.B.	Büyük Accra Bölgesindeki Otellerin Çevre Yönetimi Uygulamaları	International Journal of Hospitality Management	Nicel
Bohdanowicz, P. (2006)	F.B.	İsveç ve Polonya Konaklama Sektöründe Çevresel Farkındalık ve Girişimler - Araştırma Sonuçları	International Journal of Hospitality Management	Nicel
Chung, L. H. ve Parker, L.D. (2006)	S.B.	Otel Çevre Stratejilerinin Yönetimsel Denetim ile Bütünlüğü: Bir Yapılandırma Yaklaşımı	Business Strategy and the Environment	Nitel
Ayuso, S. (2006)	S.B.	Sürdürülebilir Turizm İçin Gönüllü Çevre Koruma Programlarına Uyum: İspanya'daki Otellerin Deneyimleri	Corporate Social Responsibility and Environmental Management	Nicel
Le, Y., Hollenhorst, S., Harris, C., McLaughlin, W. Ve Shook, S. (2006)	S.B. ve F.B.	Çevre Yönetimi: Vietnam Otelleri Üzerine Bir Çalışma	Annals of Tourism Research	Nicel
Chan, E. S. W. ve Wong, S.C.K. (2006a)	S.B.	Konaklama Sektörünün ISO 14001'e Güdülenmesi	Tourism Management	Nicel
Chan, W. ve Wong, K. (2006b)	S.B.	Katı Atık Miktarının Hesaplanması: Hong Kong Otellerindeki Gazeteler	Journal of Hospitality & Tourism Research	Nicel
Chan, W.W. ve Ho, K. (2006)	S.B.	Otellerin Çevre Yönetim Sistemleri (ISO 14001): Yaratıcı Finansal Stratejiler	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
Erdogan, N. Ve Başç, E. (2007)	S.B. ve F.B.	Ankara'daki Otellerin Çevre Koruma Programları ve Uygulamaları	Tourism Management	Nicel

NOT: * S.B.: Sosyal Bilimler; ** F.B.: Fen Bilimleri

Konaklama işletmeleri için ÇY konusu üç başlık altında ele alınabilir: *Azaltmak, Yeniden Kullanmak ve Geri Dönüşüm*. İlgili başlıklar konaklama işletmelerinin yönetim süreçlerini de etkilemektedir. Özellikle büyük konaklama işletmelerinin ÇY konusuna daha kolay uyum sağladıkları yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Maliyetlerin azaltılması ve rekabette öne geçmek amacıyla yapılan bu çalışmalar (Kirk, 1998; Knowles, Macmillan, Palmer, Grabowski ve Hashimoto, 1999), büyük konaklama işletmelerinin yönetsel yeterlilikleri ile doğru orantılı olarak yetkinleşmektedir (Enz ve Siguaw, 1999; Gil, Jimenez ve Lorente, 2001). Oysa, dünya ortalamasına paralel olarak Türkiye konaklama sektörünün %95'i KOBİ'dir. Yönetsel ve finansal açıdan çok çeşitli sorunlarla başa çıkmaya çalışan KOBİ'lerden (Emeksiz vd., 2007) bütünlüklü bir ÇY beklemek ise,

hayalcilik olacaktır. Avrupa'daki bağımsız otellerin sahip/yöneticileri çevre zararlarını azaltmaya yönelik yatırımların çok pahalı olduğunu belirtmektedir. Bu konudaki Avrupa Birliği fonlarını bağımsız ve küçük oteller için çok karmaşık ve erişilemez olduğu için eleştirmektedirler. Bu durum, Avrupa Birliğine yeni katılmış veya aday ülkeler için de geçerlidir (Bohdanowicz, 2005).

Çevreye verilen zararlar satın alma sürecinde azaltılabilmektedir. Doğru satın alma süreci çevreye olumsuz etkinin azaltılması, tasarruf, yeniden kullanma ve geri dönüşüm işlemleri için en önemli adımı oluşturmaktadır. Bu nedenle işletmeler çevre dostu bir satın alma politikası oluşturmalı ve aşağıdaki çevre dostu satın alma ilkelerini uygulamalıdır (Erdoğan ve Barış, 2007):

- Geri dönüşümlü ve yeniden kullanılabilen ürünlerin satın alınması,
- Hizmet üretim ve sunumu esnasında en az atık bırakan, geri dönüşümlü, sağlıklı kutulanmış ürünlerin tercih edilmesi,
- Enerji tasarrufu sağlayan donanımların satın alınması ve kullanılması,
- Doğaya zarar vermeyen temizlik kimyasallarının satın alınması ve israfın önlenmesi.

Çevre dostu uygulamaların yazılı olması kalıcılık ve devamlılık açısından büyük bir önem taşımaktadır. Avrupa'daki zincir otellerin %40'ında, bağımsız (küçük) otellerin ise %18'inde yazılı çevre politikası mevcuttur. Benzer bir bulgu çevre konusundan sorumlu bir kişiyi istihdam etme konusunda da görülmektedir (%33.5 - %13). Küçük konaklama işletmelerinde ÇY'den herkes sorumlu olması bu oranın düşük olmasına neden olarak gösterilebilir (Bohdanowicz, 2005). Erdoğan ve Barış'ın (2007) Ankara'daki büyük otelleri de kapsayan araştırmasında yazılı çevre politikası, programı ve ÇED raporu olan işletme sayısı (%37.5) oldukça düşük çıkmıştır. Ayrıca, konaklama işletmelerinin çoğunluğu ÇY konusuna bütçe ve sorumlu personel tahsis etmemektedir, personele çevre koruma eğitimi verilmemekte ve yine çoğunluğunda müşterinin çevre eğitimine yönelik doküman bulunmamaktadır. Emeksiz vd.'nin (2007) Türkiye'deki KOBKI'ler üzerine yaptığı araştırmada müşterileri çevre konusunda bilgilendiren işletme oranı oldukça düşük çıkmıştır.

Ayrıca, Erdoğan ve Barış (2007) işletmelerin çevre dostu satın alma politikasında temel gereklilikleri yerine getiremedikleri ortaya çıkarmıştır. Emeksiz vd.'nin (2007) bu konudaki bulguları ise şunlardır: İşletmeler temizlik kimyasallarını satın alırken çoğunlukla (%75.4) çevre dostu olmasına dikkat etmekle birlikte, sadece %40.9'u geri dönüşümden elde edilen tuvalet kağıdı, kağıt havlu, kırtasiye vb. ürünleri müşteri hizmetine sunmaktadır. Şampuan kutuları doldurularak yeniden kullanılmakta (%63.3) fakat reçel, tereyağı, bal vb. ürünler hazır kutulu olarak kullanılmaktadır (%76). Bu noktada satın alma yaparken seçilen ürünlerin hizmet sunumuna uygun olması zorunluluğunun işletmeler üzerinde belirleyici olması da dikkate alınmalıdır.

ÇY bağlamında enerji, yenilenemeyen kaynakların tüketilmesi anlamına gelmektedir. Enerji tasarrufu sağlayan farklı teknolojiler gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir gelişmenin temel bileşeni haline gelmiştir. Otelerde havuz ısıtmada kullanılan yeni bir teknolojinin elektrik tüketimini %50 azalttığı tespit edilmiştir (Chan ve Lam, 2003). Özellikle sıcak bölgelerdeki otelerde dışarıdaki hava sıcaklığına bağlı olarak elektrik tüketimi değişmektedir. Hong Kong'daki otelerde toplam elektrik tüketiminin %50'sinin havalandırma cihazlarına ait olduğu tespit edilmiştir. Otel dışındaki hava sıcaklığı ve konaklayan kişi sayısı da elektrik tüketimini etkileyen değişkenlerdir (Deng ve Burnett, 2002a). Konaklama işletmelerinde su olmaksızın hizmet üretmek ve sunmak, neredeyse olanaksızdır.

Su ve enerji kullanımını birbiriyle bağlantılı olduğu için, bir otelde su yönetimi enerji yönetiminden ayrı tutulmamaktadır. Aylık toplam çamaşırhane yükü, aylık toplam müşteri sayısı ve aylık toplam yemek servisi sayısı, otelin aylık toplam su ve enerji tüketimini birlikte etkilemektedir (Deng ve Burnett, 2002b). Otelin kullandığı makine ve donanımların çevre dostu olması, hem su hem de enerji tasarrufu yapılması anlamına gelmektedir.

Konaklama işletmelerinin plastik, metal, cam, kağıt ve yiyecek katı atıklarını geri dönüşüm amacıyla ayıklaması ve sınıflandırması doğal çevrenin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Geri dönüşümde etkinliğin sağlanabilmesi için program geliştirilmeli, personelin ve müşterinin katılımı sağlanmalıdır (Enz ve Siguav, 1999). Ayıklanan atıkların yerel yönetimler tarafından değerlendirilmesi, özellikle KOBKİ'ler açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırma bulguları Türkiye'deki otellerin üçte birinde katı atıkların geri dönüşüm amacıyla ayıklandığını ve belediyelerin katı atık toplama organizasyonunda iyi olmadığını göstermektedir (Erdoğan ve Barış, 2007; Emeksiz vd., 2007).

Konaklama işletmelerinin çevre koruma konusundaki uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliği etkileyen değişkenler, aşağıdaki gibi sıralanabilir (Bohdanowicz, 2005):

- Ulusal yasa ve yönetmelikler,
- Ulusal durum,
- İşletme politikası,
- Yönetimin çevre konusundaki farkındalığı,
- Finansman yapısı,
- İşletme sahiplik ve faaliyet türü,
- Hak sahiplerinin bakış açısı.

4. ÇEVRE KORUMA YASALARI, SİVİL GİRİŞİMLER VE KONAKLAMA SEKTÖRÜ

Konaklama işletmelerinin çoğunluğu çevre korumaya yönelik enerji, su ve atık konularında çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Zincir ve bağımsız otel yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu da konaklama faaliyetlerinin doğal çevreye olan olumsuz etkisinin farkındadır. Fakat, doğal çevre konusundaki farkındalıkları ile günlük yaşam uygulamaları arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır (Bohdanowicz, 2005; Erdoğan ve Barış, 2007).

Konaklama sektörü çevre performansını geliştirme konusunda çeşitli baskılarla karşı karşıyadır. Tablo 2 yardımıyla görüleceği üzere bu baskılar sadece yasalar ve müşteri beklentileriyle sınırlı değildir. Hak sahiplerinin çevre duyarlılığına yanıt vermek, rekabette üstünlük ve işletme hedeflerine ulaşmak amacıyla da hareket etmektedirler. Fakat, yöneticiler için ÇY ile maliyetlerin düşürülmesi en önemli teşvik unsurudur (Bohdanowicz, 2005). Diğer bir deyişle uygulamalar insani kaygılarla yapılmamakta, çevre ile ilgili girişimler işletmelere gözle görülür bir yarar sağlamakla birlikte topluma olan yararları dikkate alınmamaktadır. Bu durum ideal olandan çok uzak olmakla birlikte, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir (Knowles vd., 1999).

Tablo 2. Konaklama İşletmeleri İçin Gönüllü Çevre Yönetimi Araçları

Uygulama Başlığı	Amaç	Rehberler
Yönetsel Şifreler	Çevreye duyarlı (sürdürülebilir) bir işletme performansı için gerekli temel ilkeleri gösterir	Seyahat ve Turizm Endüstrisi İçin Ajanda 21, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) Çevre Rehberi
En İyi Çevre Dostu Uygulamaları	İşletmenin çevre performansının geliştirilmesi için gerekli davranış ölçütleridir	Enerji tasarrufu, su tasarrufu ve atık yönetimi konusunda adımlar atılması
Çevre Dostu Etiketleme	İşletmenin çevre performansını kesin ölçülerle gözle görülür duruma getirmek ve müşterilere bilgi sunmak	Avrupa Çevre Dostu Etiketleme, Yeşil Küre 21, Ulusal Çevre Dostu Ödüller (Yeşil Çam, Mavi Bayrak)
Çevre Yönetim Sistemleri	İşletmenin çevre performansının yönetilmesi ve planlanmış bir strateji doğrultusunda sürekliliğinin sağlanması	ISO 14001, Avrupa Çevre Dostu Yönetim ve Denetim Şeması (EMAS)
Doğal Çevre Performans Göstergeleri	İşletmenin çevre performansının değerlendirilmesi ve bildirimi	Toplam enerji tüketimi, toplam su tüketimi, her türde atık yönetimi

Kaynak: Ayuso (2006)

Avrupa'daki zincir otellerin %51'i, bağımsız otellerin ise %24.2'si ulusal veya uluslararası kuruluşların çevre dostu rehber üretimi, danışmanlık, belgelendirme ve ödüllendirme çalışmalarından haberdar ve sadece %1'i çevre dostu etikete sahiptir (Bohdanowicz, 2005). Bağımsız otellerin çoğunlukla KOBKİ olduğu öngörüldüğünde, çevreci kuruluşların ve kamu yönetiminin KOBKİ'ler üzerine odaklanması gereği ortaya çıkmaktadır.

Yapılan araştırmalarda yasal ve siyasi baskının konaklama işletmelerinin ÇY uygulamaları üzerinde etkili olduğuna dair kesin bir bulgu yoktur. Örneğin, İskoçya ve Meksika'da bu etki güçlüyken (Tzschentke, Kirk ve Lynch, 2004; Revilla, Dodd ve Hoover, 2001) Vietnam'da zayıftır (Le, Hollenhorst, Harris, McLaughlin, ve Shook, 2006). STG'nin işbirlikçi bir mantıkla yapılandırıldığı Kosta Rika ve Karayipler'de ise işletmeler yasal ve siyasi baskı sonucunda ÇY standartlarına uymaktadırlar (Rivera, 2004 içinde Le vd, 2006; www.cha-cast.com, 2006). Çevre dostu faaliyetler konusunda örnek oluşturabilecek uygulamalar yapan büyük konaklama işletmeleri için yasal baskı önemli bir neden oluştururken, işin doğru yapılabilmesi için çevre dostu uygulamaların gerekliliği, müşteri ve çalışanların çevre dostu uygulama beklentilerinin artması, diğer nedenler olarak sıralanmaktadır. Bunlara ek olarak, ÇY ile işletme maliyetleri gözle görülür bir biçimde azaltılmakta, hizmet üretim ve sunumda etkinlik sağlanmakta, yeni pazarlama fırsatları geliştirilmektedir. Ayrıca, büyük konaklama işletmelerinin örnek çevre dostu uygulamaları bu faaliyetlere çalışanların eğitimi ve katılımının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Enz ve Siguaw, 1999). Türkiye'de geri dönüşümün yönetim maliyetlerini azalttığına inanan otel yöneticisi oranı oldukça düşüktür (Erdoğan ve Barış, 2007). Bu bulgu Türkiye'de otel yöneticilerinin ÇY ve maliyetlerin azaltılması arasındaki işletme odaklı ilişkiyi yakalayamadıklarını göstermektedir.

Erdoğan ve Barış'ın (2007) araştırması yasal ve gönüllü çevre programlarına uyum konusunda da Türkiye'deki durumu gözler önüne sermektedir: ISO 14001 gibi çevre koruma standartları hakkında bilgi sahibi olan otel yöneticisi oranı %20'dir. Otel yöneticileri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen *Yeşil Çam Ödülü* hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. *Yeşil Çam Ödülü* ve ÇED raporu olan otel işletmesi oldukça azdır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine

(ÇED, 2003) göre, 50 odalı işletmelerin ÇED raporu düzenlemesi gerekmektedir. Bu bulgulardan yola çıkıldığında, KOBKİ'ler açısından durumun daha kötü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şöyle ki, çalıştırılan işgören sayısı baz alındığında Türkiye'deki KOBKİ'lerin %95'i mikro (1-10 işgören) ve küçük (10-50 işgören) işletmelerden oluşmaktadır (Emeksiz vd., 2007). Belediye belgeli konaklama işletmelerinin büyük bir çoğunluğunun da mikro ve küçük işletme olduğu kabul edilebilir. Dolayısıyla oda kapasiteleri oranında işgören çalıştıran bu büyük çoğunluğun ÇED raporu hazırlaması gerekmemektedir. Fakat bu, çevreye zarar vermedikleri anlamını taşımamaktadır.

5. KONAKLAMA VE ÇEVRE YÖNETİMİNİN KAYNAŞTIRILMASI

Doğal çevrenin korunmasına yönelik zorunlu veya gönüllü uygulamalar gelecekte otel işletmelerini yönetsel olarak etkileyecektir. Çeşitli araştırmaların bulguları bu yönde bir gelişmenin olacağına dair ipuçlarını bizlere sunmaktadır. Otel işletmeleri ve restoranlardan çıkan katı atık miktarlarının hesaplanması işletmeler, belediyeler ve devlet açısından büyük önem taşımaktadır. Katı atık maliyetlerinin işletme bütçesi ve bölümler bütçesi içindeki yeri ve dağılımının bilinmesi yönetsel etkinliği artıracaktır. Konaklama işletmelerinden toplanan atık maliyetleriyle ilgili rakamlar istatistik veri haline getirildiğinde belediyeler, kamu yönetimi, turizm örgütleri ve birlikler için *yeşil* bir uyarı haline gelecektir. Ayrıca, bu Dünya Turizm Örgütü'nün *yeşil* bir Turizm Uydu Hesabı (Tourism Satellite Account) geliştirmesine de hizmet edecektir (Chan ve Lam, 2001a).

Chan ve Lam'ın (2001b: s.222) bir başka araştırması çevre yönetimi konusuna açıklık getirecek niteliktedir. Şöyle ki,

'... konaklama işletmelerinde sayısal raporlar finansman ve pazarlama odaklıdır. Bu raporlarda çevre performansı ile ilgili bilgilere rastlamak zordur. Çevre maliyetlerini hesaplamak ve bunu *yeşil* maliyetler olarak yönetim raporlarına eklemek gerekmektedir. Buradan yola çıkarak otelciler birliği, turizm örgütleri ve danışmanlık şirketlerinin konaklama işletmelerinin çevre maliyetlerini istatistik raporlara yansıtılmaları yerinde bir davranış olacaktır. Nasıl ki doluluk oranı, ortalama oda fiyatı, müşteri başına gelir rakamları turizm istatistiklerine yansiyorsa, çevre maliyetleri mevcut sayısal raporlara eklenebilir. Böylece çevre maliyetleri şeffaflaşacak ve tüm taraflar için uyarıcı bir görev yerine getirecektir. Konaklama işletmeleri, her bölümün gelir tablosuna ve işletme bilançosuna çevre maliyetlerini hatırlatma notu olarak ekleyebilirler'

Örneğin, dondurucular, çamaşırhane, havuzlar, mutfak, müşteri odaları, hamam, soğutma/ısıtma ünitelerinde ve bahçe sulamada kullanılan su bu yöntemle denetlenebilir. Böylece, su kullanım etkinliğinin bölümler bazında ayrıntılı olarak denetlenmesi sağlanabilir. Daha öncede vurgulandığı gibi su ve enerji yönetimi bütüncül ÇY'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Enerji yönetimi, su yönetimi ile birlikte işletmenin bütün yönetim sistemiyle bütünleştirilmeli ve diğer yönetim işlevleri ile eşit konumda olmalıdır (Deng ve Burnett, 2002a).

İşletmelerde ÇY yeteneğini geliştiren finansal, fiziksel, insani, teknolojik, örgütsel ve markayla ilgili kaynakların yeterliliği çok önemli bir yönetim değişkenidir. ÇY, işletmenin rekabet gücünü artırmakta ve daha rekabetçi bir işletme yaratmaktadır (Lopez, Rodriguez, ve Tano 2004). Gil vd.'nin (2001: s.468) İspanya'daki araştırma bulguları otel işletmeleri ve ÇY arasındaki yönetsel ilişkiye ışık tutacak niteliktedir:

'... ÇY'de, yeni donanımların ve uygun tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle konaklama işletmelerinin yaşı büyüdükçe, ÇY uygulama yoğunluğu azalmaktadır. Konaklama işletmesinin büyüklüğü de, ölçek ekonomisi yarattığı için ÇY'de büyük rol oynamaktadır. Zincir oteller çevre koruma ile ilgili bilgilere ulaşma, kaynakların paylaşımı ve ölçek ekonomisinden yararlanma konularında daha iyi durumdadır. Hak sahiplerinin doğal çevre baskısı

artıkça işletmeler ÇY konusuna daha çok önem vermektedir. İşletme yönetimindeki yetkinlik, ÇY’de kullanılan teknikler, süreçler ve programlar konularına da olumlu katkı yapmaktadır. Sanayi işletmelerinde çevre kirliliğini önleme faaliyetleri finansal performans üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, kirlilik denetimi ile ilgili faaliyetler olumsuz bir etkiye sahiptir. Yasayla belirlenen denetim faaliyetleri sanayi işletmelerinin finansal performansını azaltmaktadır. Konaklama sektörüne yönelik bütünlüklü denetim yasaları olmadığı için otel işletmelerinde ÇY konusu denetim olarak değil, daha az maliyetli olan önleme konusunda yapılmaktadır’

Türkiye’deki konaklama işletmelerinin çoğunluğunda atık suyun arıtılmadan doğaya bırakılması (Erdoğan ve Barış, 2007; Emeksiz vd., 2007) bu konuya verilebilecek güzel bir örnektir.

Lorente, Jimenez ve Gil (2003:350) İspanya’da yaptıkları araştırmada işletme hak sahipleri ve işletme yönetimi arasındaki ilişkiyi ÇY bağlamında şu şekilde açıklamaktadırlar: ‘Hak sahiplerinin ÇY geliştirme konusundaki baskısı otel işletmelerinin uygulamalarına olumlu bir etki yapmaktadır. Fakat, ÇY ve toplumsal kabul görürlük arasında kayda değer bir ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuç konaklama işletmelerinin doğal çevreye etkisinin çok küçük olduğu yönündeki kanıya bağlanabilir. Bu kanı çevre koruma konusunda yeterli yasal düzenlemesi olmayan İspanya (Türkiye!) turizm endüstrisini de yönlendirmektedir.’

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde sürdürülebilirlik açısından en önemli konu doğal çevre tahribatının önlenmesidir. Turizm endüstrisinin en önemli arz unsuru olan konaklama sektörü de doğal çevreye çeşitli yollardan zarar vermektedir. Tüm dünyada işletmelerden doğal ve toplumsal çevreye sadakat göstermeleri beklenmektedir. Çevresel sürdürülebilir faaliyetlerin yaygınlaşması için konaklama sektöründe köklü değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. ÇY uygulamalarının sektörde yaygınlaşmasının gereği açıktır.

Yukarıda tartışılan araştırmaların bulguları KOBKİ’leri çeşitli şekillerde ilgilendirmektedir. Bu noktada KOBKİ’lere yönelik çözüm önerilerinin tartışılması gerekmektedir. Türkiye konaklama sektörünün %95’ini KOBKİ’ler oluşturmaktadır. Bu işletmelerin gelecekte ağırlaşan çevre sorunları nedeniyle kapanması, ekonomik ve toplumsal sorunları da körükleyecektir. ÇY ile ilgili yasa, yönetmelik, sivil girişim, etiketleme ve ödüller geliştirilirken, bu büyük çoğunluğa göre adımlar atılmalıdır. Büyük oteller ÇY uygulamaları için çeşitli kaynak ve imkanlara sahipken küçük oteller bundan yoksundur. Ayrıca, KOBKİ’lere büyük otellerin küçük modelleri olarak bakılarak atılacak adımlar yanlış sonuçlar doğuracaktır. Çünkü, bu işletmeler her açıdan oldukça kendine özgüdür (Dahles, 1997). KOBKİ’lerde atık ayrıştırma ve toplama konusunun yerel yönetimlerle birlikte ele alınması gereği açıktır (Erdoğan ve Barış, 2007; Emeksiz vd., 2007). Fakat ÇY sadece geri dönüşüm konusu ile bitmemektedir. Satın alma, azaltma ve yeniden kullanma konusunda neler yapılacağına dair danışmanlık, rehberlik ve eğitim hizmeti almaları gerekmektedir. Bu noktada bu sorumluluğu hangi kurumun üstleneceğinin tartışılmasında yarar bulunmaktadır.

Konaklama sektöründe (Turizm Endüstrisinde) ÇY konusunda yasal yetersizlikler ve boşluklar bulunmaktadır. Bu boşlukların giderilmesi ve yasal çerçevenin çizilmesi çok önemlidir. Ulaştırma, konaklama, yiyecek-içecek ve eğlence alt sektörlerini kapsayan turizme yönelik bütünlüklü bir çevre yasasının çıkarılması gerekmektedir. (Ayrıca, bu yasanın devlet kurumlarına ait ağırlama tesislerini de içermesi gerekir). Bu ise, Türkiye turizmindeki tüm tarafları ilgilendirmektedir. Erdoğan ve Barış’ın da (2007) vurguladığı gibi, Türkiye’de

turizm endüstrisinin doğal çevre ile ilişkisini ortaya çıkaracak yeni araştırmalara da ihtiyaç bulunmaktadır.

Konaklama sektörü boyutuyla çözüm aranması durumunda ise ortaya başka zorluklar çıkmaktadır. Bilindiği gibi Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED) hala dernek statüsünde, yasası olmayan bir federasyon konumundadır. Yasanın çıkmasını beklemek ise bir çok şeyi ötelemek anlamına gelmektedir. Bu nedenle konaklama sektörü TÜROFED öncülüğünde ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da yardımını alarak ÇY konusunu bütünlüklü bir biçimde ele almak zorundadır. Zaman kaybetmeksizin bugünden başlanacak bir çalışma ileride otelciler birliği yasasının da işlevsel hale gelmesine katkıda bulunacaktır. Bu yasa tasarısına mutlaka sektörün ÇY anlayışını geliştirecek maddeler ilave edilmelidir (Clarke, 2004). Çünkü, ÇY olmaksızın turizmin geleceğinden söz edilmesi artık imkansızdır. Bu konunun yıllardan beri sürüncemede kalması sektörün demokrasi ve sivil girişim yeteneğinin yetersiz olduğunun bir göstergesidir. Merkezi otoritenin Türkiye'de güçlü olması (Yüksel, Bramwell ve Yüksel, 2005) bunun bir nedeni iken her şeyi merkez veya yerel yönetimden bekleyen girişimcilik anlayışı da bunu beslemektedir. 1, 2, 3 yıldızlı otellerin sadece %42.8'inin TÜROFED üyesi olması bu yargıyı desteklemektedir (Emeksiz vd., 2007). Sorun sadece devletin yasal düzenleme yapmasıyla da çözülmeyecektir. Sektörün ÇY algılamasının geliştirilmesi, farkındalığının artırılması, doğru eylem ve uygulamalara yönlendirilmesi için köklü bir anlayış değişikliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu yönetimi, özel sektör, yerel yönetimler, toplum ve eğitim kurumlarını da içeren bu anlayış değişikliği çevre konusunda ortak aklın yaratılmasını hedeflemelidir.

Soruna sektörün kendi dinamiklerini harekete geçirerek çözümler üretilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü, konaklama işletmeleri için çevre koruma politikasının oluşturulması, sahip, yönetici ve çalışanların eğitimi, tedarikçilerin eğitimi, turistlerin eğitimi, yöre halkının bilinçlendirilmesi gibi konular gönüllülük gerektirmektedir. Yapılan araştırmalar toplumun doğal çevre eğitimi ve farkındalığının artırılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Fakat bu yapılırken müşterilerin çevre dostu hizmet taleplerinin ötesine geçilerek çevre farkındalıklarının artırılması gerekmektedir (Bohdanowicz, 2005).

KOBKİ'lere ÇY konusunda yeterli desteğin sağlanması, alt yapı için rehberlik hizmetlerinin verilmesi çok önemli olmakla birlikte, ticari kazanımlar elde edebilecek duruma gelmelerini sağlayacak uzun vadeli politikalara ihtiyaç bulunmaktadır (Tzschentke, vd., 2004). Bunun yapılabilmesi için Türkiye'deki KOBKİ'lerin pazarlama ve nakit akışında yaşadıkları sorunu aşacak çözümler üretilmelidir (Emeksiz vd., 2007). Yolal ve Emeksiz'in (2007) Türkiye'deki KOBKİ'ler için önerdiği internet tabanlı işbirlikçi bölgesel pazarlama sistemi TÜROFED öncülüğünde yapılandırılmalıdır. Büyük bir çoğunluğu internet kullanıcısı olan KOBKİ'lerin işbirlikçi pazarlama çalışmalarına katılması zor olmayacaktır. KOBKİ'ler internet üzerinden pazarlanabildiği gibi KOBKİ'lere internet üzerinden ÇY konusunda danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilebilir. KOBKİ'lerin pazarlama ve finansman açısından güçlendirilmesi yönetsel yeteneklerine dolayısıyla ÇY uygulamalarına olumlu bir biçimde yansiyacaktır.

KOBKİ'lerin satın alma politikasının oluşturulması konusunda eğitime tabi tutulması gereği açıktır. Fakat, asıl üzerinde durulması gereken konu konaklama işletmelerinde satın alma süreci ve hizmet sunumu sürecinin çevre dostu bir bakış açısıyla yeniden gözden geçirilmesidir. Benzer bir şekilde azaltma, yeniden kullanma ve geri dönüştürme programları hazırlanırken yeni ve daha az maliyetli teknolojilerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu gerçekten zahmet isteyen bir konudur. Verilen hizmetin lüks tüketim malzemelerini gerektirmesi ve bunun

müşteri tatminiyle olan ilişkisi bir engel olarak görülebilir. Konaklama işletmelerinde ÇY'nin birbiriyle bağlantılı ve özgün bir çok değişkenden oluştuğu unutulmamalıdır.

Yasal düzenlemeye duyulan ihtiyaç açık olmakla birlikte kamu yönetimi ÇY uygulamalarına uyum sağlayan otelleri çeşitli şekillerde teşvik etmelidir. Bunun yolu ise etiketleme ve çevre ödülleriyle geçmektedir. Teşvik ve ödüllerin ISO 14001 (Chan ve Wong, 2006a) ve EMAS (Eco-Management and Audit Scheme - EMAS, 2001) kriterlerine uygunluğu sağlanmalı ve bu yapılırken yerel şartlar göz önünde bulundurulmalıdır (Font ve Tribe, 2001). Ek olarak kamu yönetimi ve bankalar KOBKİ'leri çevre dostu yenileme yatırımlarına özendirme için yeşil yatırım ve finansman fonları geliştirmelidir (Bohdanowicz, 2005).

İskoçya'da uygulanan çevre ve iklim değişikliği vergileri enerji maliyetlerini %15 artırmakla birlikte KOBKİ'ler maliyetlerini azaltmak için faaliyet etkinliğini geliştirecek uygulamalara yönelmişlerdir (Tzschentke, vd., 2004). Bu noktada otelde konaklama yapan bir turistin ÇY maliyetlerine ortak edilebilmesi önem kazanmaktadır. Henüz yasa tasarısı aşamasında olan ve belediyelere aktarılması düşünülen %3 konaklama vergisinin konaklama işletmeleri ve ÇY konusuna nasıl bir açılım getireceği belirsizdir. Devletin çevre dostu davranışları özendirecek bir biçimde bu yasayı olgunlaştırması gerekmektedir. Zaten çok yüksek olan %18 KDV oranı düşürülmeden ek bir vergi konulmasının pazarlama açısından KOBKİ'leri zorlayacağı açıktır (Emeksiz vd., 2007). KDV oranı düşürülerek alınacak olan bu vergi merkezi arıtma sistemleri ve çağdaş katı atık toplama merkezleri için harcanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ayuso, S. (2006), "Adoption of Voluntary Environmental Tools for Sustainable Tourism: Analysing the Experience of Spanish Hotels", *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 13, 207-220.
- Bohdanowicz, P. (2005), "European Hoteliers' Environmental Attitudes. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly", 46 (2), 188-204.
- Bohdanowicz, P. (2006), "Environmental Awareness and Initiatives in the Swedish and Polish Hotel Industries-Survey Results", *International Journal of Hospitality Management*, 25, 662-682.
- Brohman, J. (1996), "New Directions in Tourism for Third World Development. *Annals of Tourism Research*", 23 (1), 48-70.
- Brown, M. (1996), "Environmental Policy in the Hotel Sector: "Gren" Strategy or Stratagem", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8 (3), 18-23.
- Butler, R.W. (1991), "Tourism, Environment and Sustainable Development", *Environmental Conservation*, 18(3), 201-209.
- Chan, E. S. W. ve Wong, S.C.K. (2006a), "Motivations for ISO 14001 in the Hotel Industry", *Tourism Management*, 27, 481-492.
- Chan, W. ve Wong, K. (2006b), "Estimation of Weight of Solid Waste: Newspapers in Hong Kong Hotels", *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30 (2), 231-245.
- Chan, W.W. ve Ho, K. (2006), "Hotels Environmental Management Systems (ISO 14001): Creative Financing Strategy", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18 (4), 302-316.

- Chan, W.W. ve Lam, J. (2001a), "Environmental Accounting of Municipal Solid Waste Originating from Rooms and Restaurants in Hong Kong Hotel Industry", *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 25 (4), 371-385.
- Chan, W.W. ve Lam, J.C. (2001b), "Environmental Costing of Sewage Discharged by Hotels in Hong Kong", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13 (5), 218-226.
- Chan, W.W. ve Lam, J.C. (2003), "Energy-saving Supporting Tourism Sustainability: A Case Study of Hotel Swimming Pool Heat Pump", *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (1), 74-83.
- Chan, W.W. ve Mak, B.L. (2004), "An Estimation of the Environmental Impact of Diesel Oil Usage in Hong Kong Hotels", *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (4), 346-355.
- Chung, L. H. ve Parker, L.D. (2006), "Integrating Hotel Environmental Strategies with Management Control: a Structuration Approach", *Business Strategy and the Environment*, (in pres) DOI: 10.1002/bse.546.
- Clarke, J. (1997), "A Framework of Approaches to Sustainable Tourism", *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (3), 224-233.
- Clarke, J. (2004), "Trade Associations: An Appropriate Channel for Developing Sustainable Practice in SMEs", *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (3), 194-209.
- ÇED (2003), "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği", (16 Aralık 2003, Sayı: 25318) Ankara: Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. <<http://www.kobi.org.tr/yersecimiced.php>>, (28 Mart 2007).
- ÇSGB (2006), *Çalışma Hayatı İstatistikleri 2005*, Ankara:Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Dahles, H. (1997), "Entrepreneurs and the Tourism Industry in Developing Countries", İçinde H. Dahles (Ed.), *Tourism, Small Entrepreneurs, and Sustainable Development*. Tilburg: ATLAS.
- Deng, S. ve Burnett, J. (2002a), "Energy Use and Management in Hotels in Hong Kong", *International Journal of Hospitality Management*, 21, 371-380.
- Deng, S. ve Burnett, J. (2002b), "Water Use in Hotels in Hong Kong", *International Journal of Hospitality Management*, 21, 57-66.
- EMAS (2001), "Guidance on Entity Suitable for Registration to EMAS", (EC No. 761/2001). <http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/guidance/1_en.pdf>, (15 Nisan 2007).
- Emeksiz, M., Yolal, M. ve Çetinel, F. (2007), *Türkiye'deki Küçük ve Orta Büyüklükteki Konaklama İşletmeleri Araştırma Raporu*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Enz, C.A. ve Siguaw, J. A. (1999), "Best Hotel Environmental Practices", *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 72-77.
- Erdoğan, N. ve Barış, E. (2007), "Environmental Protection Programs and Conservation Practices of Hotels in Ankara, Turkey", *Tourism Management*, 28, 604-614.
- Font, X. ve Tribe, J. (2001), "Promoting Green Tourism: The Future of Environmental Awards", *International Journal of Tourism Research*, 3, 9-21.

- Fyall, A. ve Garrod, B. (1997), "Sustainable Tourism: Towards a Methodology for Implementing the Concept", İçinde M. J. Stabler (Ed.), (51-68). *Tourism and Sustainability. Principles to Practise*, ?:?.
- Gil, M.J.A., Jimenez, J.B. ve Lorente, J.J.C. (2001), "An Analysis of Environmental Management, Organizational Context and Performance of Spanish Hotels", *Omega The International Journal of Management Science*, 29, 457-471.
- Hallenga-Brink, S.C. ve Brezet, J.C. (2005), "The Sustainable Innovation Design Diamond for Micro-Sized Enterprises in Tourism", *Journal of Cleaner Production*. 13, 141-149.
- Hamilton, J.M., Maddison, D.J. ve Tol, R.S.J. (2005), "Effects of Climate Change on International Tourism", *Climate Research*, 29, 245-254.
- Hughes, G. (1995), "The Cultural Construction of Sustainable Tourism", *Tourism Management*, Vol. 16(1), pp. 49-59.
- Hunter, C.J. (1995), "On the Need to Re-Conceptulise Sustainable Tourism Development", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 3(3), pp. 155-165.
- Kirk, D. (1995), "Environmental Management in Hotels" *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 7 (6), 3-8.
- Kirk, D. (1998), "Attitudes to Environmental Management Held by Group of Hotel Managers in Edinburg", *International Journal of Hospitality Management*, 17, 33-47.
- Knowles, T., Diamantis, D. ve El-Mourhabi, J.B. (2004), *The Globalization of Tourism and Hospitality : A Strategic Perspective*. İkinci baskı, Australia : Thomson.
- Knowles, T., Macmillan, S., Palmer, J., Grabowski, P. ve Hashimoto, A. (1999), "The Development of Environmental Initiatives in Tourism: Responses from The London Hotel Sector", *International Journal of Tourism Research*, 1, 255-265.
- Koer, D. (1996), "İşletmeciler Yatırımı Yöneliyor", *Hotel*, (2), 32-42.
- Le, Y., Hollenhorst, S., Harris, C., McLaughlin, W. ve Shook, S. (2006), "Environmental Management: A Study of Vietnamese Hotels", *Annals of Tourism Research*, 33 (2), 545-567.
- Liu, Z. (2003), "Sustainable Tourism Development: A Critique", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11(6), pp. 459-475.
- Lopez, E. P., Rodriguez, F. J. G. ve Tano, D.G. (2004), "Importance of Environmental Resources and Capabilities for Firm's Competitiveness: The Case of Hotel Industry in the Canary Islands", *Anatolia: International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 15 (2), 183-199.
- Lorente, J.C., Jimenez, J.B. ve Gil, M.J.A. (2003), "Stakeholders' Environmental Influence. An Empirical Analysis in the Spanish Hotel Industry", *Scandinavian Journal of Management*, 19, 333-358.
- Meade, B. ve Monaco, A. (2001), "Introducing Environmental Management in the Hotel Industry: A Case Study of Jamaica", *Internatoinal Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 1 (3/4), 129-142.
- Mensah, I. (2006), "Environmental Management Practices Among Hotels in the Greater Accra Region", *International Journal of Hospitality Management* , 25, 414-431.

- Mowforth, M. ve Munt, I. (2003), *Tourism and Sustainability. Development and New Tourism in the Third World*, İkinci Baskı, Routledge, London.
- Perry, A. (2000), "Impacts of Climate Change on Tourism in the Mediterranean: Adaptive Responses", *Nota Di Lavoro 35.2000, Fondazione Eni Enrico Mattei*, <<http://www.feem.it/NR/rdonlyres/82448F-8575-4740-A739-C9fA9878F1C1/861/3500.pdf>> (13 Şubat 2007).
- Revilla, G., Dodd, T.H. ve Hoover, L. (2001), "Environmental Tactics Used by Hotel Companies in Mexico", *Internatoinal Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 1 (3/4), 111-127.
- Rivera, J. (2004), "Institutional Pressures and Voluntary Environmental Behavior in Developing Countries: Evidence from Costa Rican Hotel Indusrty", İçinde Le, Y., Hollenhorst, S., Harris, C., McLaughlin, W. ve Shook, S. (2006), "Environmental Management: A Study of Vietnamese Hotels", *Annals of Tourism Research*, 33 (2), 545-567.
- Saysel, A.K. (11 Mart 2007), "Neden Şimdi?", *Radikal İki*. s. 1.
- Sharpley, R. (2000), "Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide", *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (1), 1-19.
- Sönmez, M. (03 Nisan 2007), "Türkiye'nin Yatak Arzı (El Yordamıyla)", <<http://www.turizmdebusabah.com>> (13 Nisan 2007).
- Swarbrooke, J (1999), *Sustainable Tourism Management*. Oxon: CABI Publishing.
- Tosun, C. (2001), "Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World: The Case of Turkey", *Tourism Management*, 22, 289-303.
- Tosun, C. ve Fyall, A. (2005) "Making Tourism Sustainable: Prospects and Pitfalls", İçinde F. Adaman and M. Arsel (Ed.), *Environmentalism in Turkey. Between Democracy and Development*, (249-262), London: Ashgate
- Tsai, T., Chuen, L.C.C., Yi, K.C.H., Schultz, M., Heike, F., ve Yuk-Lam, K.Y. (2003), "Island Shangri-La's Environmental Management System: A long way to go", *Asian Case Research Journal*, 7 (2), 173-194.
- Tzschentke, N., Kirk, D. ve Lynch, P.A. (2004), "Reasons for Going Green in Serviced Accomodation Establishments", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 16 (2), 116-124.
- BM (1992), Rio Declaration on Environment and Development. <<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1 annex 1.htm>> (05 Kasım 2005),
- WCED, (1987), *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Pres, in Butler, R.W. (1991), *Tourism, Environment and Sustainable Development. Environmental Conservation*, 18 (3), 201-209.
- Weaver, D. (2000), "Sustainable Tourism: Is it Sustainable", İçinde B. Faulkner, G. Maskardo and E. Laws (Ed.), *Tourism in the Twenty-First Century. Reflections on Experience* (300-311). ??:?
- World Travel and Tourism Council (WTTC), International Federation of Tour Operators (IFTO), International Hotel & Restourant Association (IH&RA), International Council of Cruise Lines (ICCL) ve United Nations Environment Programme (UNEP). (2002), *Industry as a partner for sustainable development*. United Kingdom: The Beacon Pres.

- WTO (1998), *Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism*, E. Inskeep, (Ed.), Madri: Egraf S.A.
- Yarcan, S. (1998), *Türkiye’de Turizm ve Uluslararasılaşma*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Yüksel, F., Bramwell, B. ve Yüksel, A. (2005), “Centralized and Decentralized Tourism Governance in Turkey”, *Annals of Tourism Research*, 32 (4), 859-886.
- Yolal, M. ve Emeksiz, M. (2007), “A Cooperative Marketing Model Proposal for SMHEs in Turkey”, *The International Symposium Entrepreneurship in Tourism* sempozyumu bildirisi, 19-23 Mart 2007, Rovaniemi, Lapland, Finlandiya.
- <<http://www.cha-cast.com>>, (10 Şubat 2006).

Yard. Doç. Dr. Murat EMEKSİZ

1967 yılında İnebolu’da doğdu. 1991 yılında Uludağ Üniversitesi, Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’ndan Mezun oldu. 1990-1995 yılları arasında konaklama sektöründe profesyonel olarak çalıştı. 1995 yılında Anadolu Üniversitesi’nde göreve başladı. 1997 yılında Anadolu Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim dalından yüksek lisans, 2001 yılında aynı yerden doktora diplomalarını almaya hak kazandı. 2005-2007 yılları arasında Küçük ve Orta Büyüklükteki Konaklama İşletmeleri üzerine ulusal bir projenin yürütücülüğünü yaptı. *International Journal of Hospitality Management*, *Journal of Hospitality Marketing and Management* dergilerinde makaleleri yayınlandı. Getiri yönetimi, önbüro yönetimi, bilgi teknolojileri, kongre ve fuar yönetimi, turizm KOBİ’leri ve sürdürülebilir turizm konularında çalışmaları ve yayınları bulunmaktadır. Turizm KOBİ’leri üzerine yürütülen uluslararası Experience Stratos projesinin Türkiye koordinatörlüğünü yapmakta ve Anadolu Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu’nda akademik yaşamına devam etmektedir.